

Dei tribunal, et timorem non sentit, dum adhuc peccatis suis obvoluta est; secus vero, si ab iis purgata, sanari incipiat. BEVALINC. in festo Purific. them. 3.

Sicut ad construendum fornix prius ligneus quidam fornix construitur, cui lapideus, dum struitur, innitatur, quique hoc extracto subducatur; ita ad charitatis erectionem timor suppeditat, et ea consummata foras mittitur.

Sicut filius super omnia timet offensam patris, etiam si pater non intenderet eum percutere; sic, qui habet timorem Domini filialem, instar boni filii timet, et cavet offensam Patris celestis, etiamsi ex offensa illa nihil mali deberet sibi accidere. De hoc etiam timore dicitur in Ps. *Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi*. Iste timor a sanctis Doctoribus vocatur castus timor. Sine hoc timore verecundia nihil rectum esse poterit, nihil honestum, ut dicit Tullius. S. BON. in *Diat. salut.* tit. VI, c. 1.

Sicut ancilla, ne panem otiosa comedat, instar mulieris commendatae a Salomone, semper est intenta labori suo, telam ac pingit; inducendoque diversi coloris fila serica per aurum, argentumque varios intexit flores, totumque hoc opus perficit, ac perforat, ubicumque fila serica, vel aurum aut argentum innectere cogitat; Ast acum tela non infigit, ut ibi maneat semper hærens, sed ut introducat dumtaxat aut fila serica, aut argentea, vel aurea, post quorum introductionem acus extrahitur. Ad eundem modum, cum divina bonitas varias animæ nostræ virtutes inserere, eamque speciali sancti sui amoris auro contexere intendit, adhibet acum timoris servilis, qua pungit corda nostra, at non semper ibi remanet. *Initium sapientia timor Domini*; quia timor locum præparat charitatis (sic post præfatam similitudinem exponit S. August.): Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparavit locum, quantum enim illa crescit, ille decrescit, et quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Major charitas, minor timor; minor charitas, major timor; si autem nullus timor, non est, qua intrat charitas. S. FRANC. SALES. ad *Mansi*, d. IV, n. 6.

NECESSITAS. — Sicut non semper acus operi perfecto, et completo infixa relinqui solet, nisi quando operans ob urgentia aliqua negotia ab opere se divertere cogatur, tunc enim acum operi, quod habet præ manibus,

sinit inhærere, et abire; eodem modo, quando Deus nobis intexit virtutes, præcipue vero sanctum suum amorem, imprimendo illum cordi nostro, ibidem relinquunt timorem servilem, et mercenarium, quosque in nobis perficiat charitatem, qua perfecta, acum pungentem tollit; sicque in hac vita, in qua nunquam charitas adeo perfecta erit, ut ab omni periculo existat libera, semper indigemus timore. *Idem*, l. V, de amor. p. II, c. XVII.

Sicut equi indomiti multa incurrerent præcipitia, et nos secum præcipitent, nisi fræno coercerentur; eodem proportionali modo asserere possumus, quod in cursu vite nostræ adeo difficilis, et laboriosa omni passu prolaberemur, nisi timoris frænum dirigeret, ac reprimeret effrænum equum appetitus nostri sensitivi. S. CHRYS. *ho. II, ad pop.*

Sicut in capitulo increpatur, et recognoscitur, et punitur culpa; ita in hoc capitulo timoris Dei corriguntur peccata, quia, ut dicitur in Prov. *Timor Domini odit malum*; et sicut Religio nulla esset, si correctio capituli deficeret; sic, si timor in capitulo cordis non esset, totum veritatis ædificium deperiret. S. BON. l. VI.

Sicut naucleri, dum secundo vento, et aura popitia e portu, soloque fune, recedunt, non obliviscuntur funium, anchorarumque, quibus tempestatis tempore indigent; ita anima quantumvis divini amoris sudo gaudeat, conscientiaque serenitate potiatur, non propterea tamen oblivisci, et ab animo menteque sua eliminare debet timorem divini iudicii, mortis, et inferni, ut vehementioris tentationis tempore se defendere, ac tueri possit. S. FRANC. SALES. l. c.

Sicut fundamentum est principium domus intrinsecum; ita similiter Domini timor est principium intrinsecum spiritualis ædificationis. LYRANUS in c. *Eccl.*

Sicut navis sine saburra secunda non est, sed a quovis vento non sine periculo propellitur; ita et anima periclitatur, quæ saburram, seu onus divini timoris non habet. GRAN. in *Duce pec.* fol. 487.

Sicut ignis in carbone, nisi cinere tegatur, brevi extinguitur; ita sanctitas, et iustitia absque timore Dei cito evanescent. FAB. *conc. v. in Do. xv. post Pent.*

Sicut majoribus, et ditioribus navibus majori anchora opus est; ita, quo iustior homo est, eo majore timore eget. S. GAEG. l. VI, *mor.* c. XXIV.

UTILITAS. — Sicut solis radius per foramen illapsus, quidquid in domo est, illustrat, ita ut vel minima videantur; ita Dei timor cum discretionem natus in corde, omnia ejus peccata prodit. S. CLM. *gr. XXVI, ap. Gr. s. 683.*

Sicut securitas, vel desidia est causa omnium delictorum; sic timor Domini est radix, et custos omnium bonorum. S. BERN. in *serm.*

Sicut quercus altis defixa radicibus, nullis ventorum procellis sternitur; ita animam in timore divino solidatam nullus tentationum turbo concutit. BEHL. *them. III, in festo Purific.*

Sicut procellarum furorem, et insultus nauclerus sua peritia frangit, et eludit; ita timor Dei omnem tentationum tempestatem sua virtute superat. S. CHRYS. *hom. de fide Annæ.*

Sicut lignum, cui carbones igniti supponuntur, sensim ab iis consumitur; ita homo carnalis paulatim destruitur, si timor Dei in eadem mente cum illo conjungatur. B. AXTON., p. 4, tit. XIV, c. XIII.

Sicut in domo, stante milite semper armato, non latro, non fur, non alius quis talia mala patrantes apparere propius audebit; sic et metu animas nostras detinente, illiberalium perturbationum nulla facile surrepit, sed omnes fugiunt, et pelluntur, timoris imperio undique exactæ. S. CHRYS. *ho. xv, ad pop. Ant.*

Sicut Moysis coluber Ægyptiacorum magorum serpentes devoravit; ita timor Dei omnem alium timorem absumit. SALVIAN. *de mor. in prol.*

Sicut ignis quocumque ferrum cœperit contortum, vel rubigine confectum, clarum reddit, ac pulchrum, ferruginem abstergens, et quod in eo erat perversum, et inflexum, perfectissime corrigit; ita Dei timor vel exiguo tempore facit omnia. S. CHRYS. in *Psal. cxxvii.*

Sicut in Paradiso est affluentia amœnitatis, et miri decoris arborum, et herbarum, fluminum, et gemmarum; sic timori filiali annexæ sunt virtutes, et dona, fructus, et beatitudines, consolationes, ac merita. Hinc Ecclesiast. cit. 40, dicitur: *Timor Domini sicut Paradisus benedictionis*. DIONYS. CARTR., in c. XL, *Eccl.*

Sicut qui habent corporis membra clavis transfixa, ad actionem quamlibet immobilia retinent; sic ii, quorum animam occupavit

Dei timor, omnem prorsus importunam peccati, et obstreperam occasionem vitant. S. BASIL. M. in *Psal. xxxiii.*

Sicut principium arboris non desumitur a frondibus, a fructibus, a ramis, a trunco, sed a radice, quæ degit sub terra, nec videtur; eadem proportione dicere possumus, in hac mystica arbore, nimirum homine, quidquid boni producit, et conspicitur, cum videlicet florea odoramus multorum bonorum propositorum, cum multorum operum virtutis gustamus fructus, cum trunci admiramur soliditatem, idest, rectitudinem, et stabilitatem in bono, totum hoc esse effectum timoris Dei, qui veluti originale principium in quocumque, quod agimus, opus bonum, suum transfundit vigorem. HUGO CAR. *ap. Mansi*, d. x, n. 3.

Sicut agricola, dum arborem excolere voluit, excolit ejus radicem stercoreando, et irrigando; ex radice enim pendet tota arboris fertilitas; ita pariter si sapientiam, omnemque virtutem vis excolere, et augere, excole, ange et timorem Domini, hic tibi dabit omnem fertilitatem spirituales. *Corn. a Lap. in c. i. Eccl.*

Sicut thesaurus, qui est res pretiosa, facit hominem semper sollicitum de custodia; facit timor Dei de se: et de virtutibus semper est sollicitus, et de Dei gratia, cum habetur perdita, ut recuperetur, de recuperata, ut a recidivo conservetur. S. BON. in *Diat.*, tit. VI, c. 1.

Sicut nautæ videntes naufragium imminere, merces, quæ in navi sunt, projiciunt in mare, ut evadant periculum naufragii; sic timor Domini bona temporalia facit abjicere, ut possit ab æterno naufragio liberari, et propterea dicebat Job: *Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui. Idem.*

Sicut quercus altius demissis radicibus nullius venti viribus sternitur; ita animam divino confixam timore nullus tentationum ventus evellet; clavis enim affixum esse amplius est, quam radicatum esse: idcirco inquit Propheta: *Confuge timore tuo carnes meas; ita et tu confingere, quasi clavo quidam adhasas*. S. CHRYS. *ho. lxxi in Joan.*

EQUITAS. — Sicut, si maximus exercitus esset in campo, et omnibus esset divinitus revelatum, casurum paulo post fulmen, et majorem partem percussurum, merito gravis omnes metus incesseret; ita cum revelatum sit, omnes peccatores fulmine ultimæ

sententia feriendus esse, et nemo sciat, an odio vel amore dignus sit, æquum est, ut omnes salutarem timorem concipiant. *GRANAT. in Duc. Pec. cat.*, f. 53.

DIGNITAS. — Sicut simulacrum majorem habet gratiam, si in basi statuatur, stando que accipit firmitatem; ita et virtus majorem sortitur dignitatem, si timori Dei velut firmissimæ basi insistat. *S. AMB., l. V, in Ps. CXVIII.*

JUCUNDITAS. — Sicut in mare decidens immensum scintilla exigua facile exinguitur; sic quantacumque Deum timentii illiduntur, velut in vastum lætitiæ pelagus incidentia exinguntur, et perduntur. *S. CHRYS., hom. XVIII, ad Popul.*

Sicut ebrietas corporalis auferit officium membrorum, usum sensuum; sic ebrietas spiritualis: unde *confige timore tuo carnes meas*, ut sensus mei non habeant potestatem, nisi ad Deum. *S. BOV. in Psal. IX.*

MOTIVA.

Necessitas: Timor Domini enim, teste Salomone, expellit peccatum: nam qui sine timore est, quis potest justificari? (*Ecll.*, c. I, 27.) hinc et Abraham ab Abimelech dixit. Cogitavit mecum, dicens, forsitan non est timor Dei in loco isto, et interficiet me. *Gen. XX, 11.*

Æquitas: uti ipse Christus insinuavit, dicens: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere; sed potius timete eum, qui potest et animam et corpus perdere in gehennam. *MATTII, X, 18.*

Utilitas: de hoc enim vere dixit S. Paulus: Corporalis exercitatio ad modicam utilis est; pietas autem (seu, ut aliqui interpretantur, timor Dei) ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, et in futuro. *I. Tim. IV, 8.*

Dignitas: quam brevi, sed præclaro, elogio Salomon indicavit dum dixit: Deum time, et mandata ejus observa; hoc est enim omnis homo, (*Ecll. XII, v. ult.*) adeoque, ut recte S. Bernardus concludit: Absque hoc nihil est homo cum hic solus filiorum Dei sit proprius, et hominem in supremo suo fine constituit.

Jucunditas: tum quia Deus voluntatem timentium suæ faciet (*Psal. CXLIV, 91.*): tum quia timentii Dominum non occurrent mala: tum quia timentii Dominum bene erit in ex-

tremitis: tum quia timor Domini sicut Paradisus benedictionis est uti supra § 2, ex S. Scriptura testimoniis probatum est.

Securitas: nam, qui timet Deum, nihil trepidabit, (*Ecll. XXXIV, 16.*) nec contristabitur justum, quicquid ei acciderit (*Prov. II, 12.*), ut ipse etiam Deus per Isaiam promisit, dicens: Servus meus es tu, ne timeas, quia ego sum, nempe qui te proteget, ideoque velut virum, secundum cor meum, oleo sancto meo inungam, manu mea auxiliabor, et brachio meo confortabo.

Ruinam Angelorum: de qua sic discurret S. Laurentius Just.: Si Angelis peccantibus Deus non peperit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari; et qui non servaverant suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reservavit; quanto magis, qui habitant domos luteas, et terrenum habent fundamentum, consumerunt velut a tinea, si mandata Dei præterierint. *S. LAUR. Just., c. IV, de tim. Dei.*

Consideratio misericordie Dei (ut S. Laurentius Justinianus suadet) quam nobis exhibet in presenti, quæ est judicium magnitudinis justitiæ, quam exhibebit in futuro. Lento enim gradu ad vindictam sui divina procedit ira, tarditatemque supplicii cum gravitate compensat. Altissimus enim patiens est redditor. Patiens redditor dicitur, quia, quos diu, ut convertantur, tolerat, non conversos durius damnat; et quanto diutius expectat, ut emendantur, tanto gravius judicabit, si neglexerint. *Idem.*

Consideratio facilitatis pereundi spiritualiter, et corporaliter: quod quotidie in multis cernitur. Unde nimium præceps est, qui transire contindit, ubi conspexerit alium cecidisse, et vehementer effrenis est, cui non incutitur timor de alieno casu. *Idem.*

Criminosorum hominum timor: de quo sic idem Sanctus loquitur: Si tantum timet aliquis criminosus, qui scit, se reum esse unius criminis, cum est in conspectu unius terreni principis, quantum timere debet, qui multorum se reum esse cognoscit delictorum, de examine Regis æterni? Et si tanta cura pertimescitur judicium pulveris, qua intentione cogitandum, et qua diligenter formidandum est judicium tante Majestatis? *Idem.*

Timor inferni: nam aphorismus medicinæ est: Ignis igni remedio est; ne ergo æternis cruciemur, et ardeamus inferni flammis,

unicum illud adhibendum est remedium, nimirum, ut illas timeamus, quamdiu vivimus. *MANSI, d. 5, n. 9.*

Amor vitæ longævæ: cum in omnibus anteauctis sæculis experientia docuerit, eos diutius vixisse sanos, et incolomes ad ultimam usque senectutem, qui Deo in sancto timore servierunt. *Idem, n. 10.*

MEDIA.

Præsentia Dei ob oculos habita: sic S. Chrys. suavit, dicens: Qua ratione hic in nobis excitabitur timor? Si illud in animo habuerimus, ubique adesse Deum, omnia audire, omnia videre, non ea solum, quæ fiunt, ac dicuntur, sed etiam quæcumque in cordibus, et recessu mentis latent. (*S. CHRYS., t. IV, ho. VIII, ad Phil.*) Quod confirmans S. Thomas Villan.: Scio, inquit, hominum timore multi amentur a malis: si non esset Judex, quot mala fierent? O hominum stullissime, times alium hominem tui similem, qui forte nescit peccatum tuum, aut si sciverit, poteris fugere eum, aut decipere, vel placare; et totum, quod potest facere, est auferre a te vitam temporalem, quam aliquando relicturus es; et non times Deum, qui totum, quod agis, videt; neque potes ab eo fugere, vel decipere eum qui quotidie potest tibi reddere mille retributiones, et postea infernum? (*S. THOM. VILLAN., s. de pur. B. V.*) Et Boetius inquit: Magnam nobis, si dissimulare nolumus, necessitatem indicat esse prohibitis, cum ante oculos agimus judicis cuncta cernentis. Unde Dominus in Evangelio: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, et non habent amplius, quid faciant, sed eum timete, qui potest etc.* *Lib. V. Consol.*

Oratio fervens, uti S. Aug. suavit, his verbis: Certum est, nos mandata servare posse, si volumus; sed quia preparatur voluntas a Domino, ab illo petendum est, ut tantum velimus, quantum sufficit, ut volendo faciamus. Certum est nos velle, cum volumus, sed ille facit, ut velimus bonum, de quo dictum est: *A Domino gressus hominis diriguntur, et viam ejus vult:* de quo dictum est: *Deus est, qui operatur in nobis, et velle, et perficere.* Certum est, nos facere, cum facimus, sed ille facit, ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: *Faciam, ut in justificationibus meis ambuletis, et judicia mea observetis et faciatis.* *S. AUG. l. de grat. et lib. arbit., c. X.*

Cognitio Dei: si enim columnæ cœli contremiscent, et pavent ad nutum ejus (*Job. XVI, 14.*), et ut S. Gregorius loquitur: ipse virtutes cœlestium, quæ sine cessatione Deum conspiciunt, in ipsa contemplatione contremiscent; quanto magis homo peccatis undique involutus trepidabit. *L. XVII, mor.*

Cognitio sui: nam si ignoras te, inquit recte S. Bernardus: Non habebis timorem Dei in te. Et alibi: Ergo tenetis memoria, neminem absque sui cognitione salvari, de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, et timor Domini, qui et ipse, sicut initium est sapientiæ, ita et salutis: Nam quomodo non vere humiliabitur, (et timebit) in hac cognitione sui anima, cum se perceperit onerata peccatis, et mole hujus mortalis corporis aggravatam, carnalium desideriorum fœce infectam, cœcam, curvam, implicatam multis erroribus, expositam mille periculis. *Ser. XXXVI.*

Judicia Dei occulta, admiranda in Angelis, et homines lapsos frequenter ponderare: si enim Cœli non fuerunt mundi in conspectu ejus, si in Angelis reperit pravitatem, de hominibus quid fiet? (*THOM. KEMP., l. III, c. XIV, § 1.*) maxime cum, ut S. Gregorius ait: Plerumque in conspectu sordet æterni Judicis, quod in intentione fulget operantis, (*AP. FAB. conc. in Dom. xv, post. Pent.*) et S. Augustinus: Væ etiam laudabili vite hominum, si remota misericordia discutias eam? (*L. IX, conf., c. XIII*) Ut adeo merito supradictum Asceta exclamarit: Intonas super me judicia tua, Domine, et timore, ac tremore concutis omnia ossa mea. *THOM. KEMP., l. c.*

Meditatio novissimorum; ita enim Ecclesiasticus suavit, dicens: In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis. (*Ecll. VII, 40.*) Certe huic considerationi neglectæ ipse Deus populi sui peccata adscripsit, dum dixit: Gens absque consilio est, et sine prudentia: Unam sapienter et intelligerent, ac novissima providebant. (*Deut. XII, 29.*) Hinc recte S. Bernardus: Filii mei, exclamat, memoremur hæc novissima nostra, ne peccemus: nam et per ignem nobis transeundum est, et uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Ibi enim aurum nostrum verletur in scoriam: ibi denudabitur universa impuritas: ibi veritas ipsa accepto tempore, quod nobis interrim datum contemnimus, justitias judicabit. Quid vero illic omnes justitiæ nostræ, nisi

pannus menstruatae, reputabuntur? quidquid nunc quasi parvi pendendo transimus, palpando tegimus, dissimulando negligimus, quanto illic cruciatu vindex flamma consumet? S. XXVIII, in illud ob. in sec. tribul.

Considerare lapsus eorum, qui post multos annos in summa sanctitate transactos turpissime tandem lapsi sunt, et perierunt: sic enim faciunt aliena pericula cautum, et timidum.

Incertitudinem salutis saepe ponderare: vere enim nescit homo, an amore, an vero odio, dignus sit. (EccL. IX, 4.) Hinc recte Sanctus Leo dixit: Hæc Sanctis est causa tremendi, ac metuendi, ne ipsi pietatis operibus elati, deserantur ope gratiæ, et remaneant in infirmitate naturæ. Ser. viii, de epiph.

ASCETICA.

Ante omnia nosse debet Asceta triplicem diversitatem timoris, quam S. Thomas sequentibus verbis assignat: Quilibet timor, aut filialis, aut initialis, aut servilis, aut mundanus est: Hic est sermo de timore, ut per ipsum homo a Deo, vel avertitur, vel ad eum convertitur; si avertitur a Deo propter mala, quæ ab inimicis Dei timet, dicitur timor mundanus; si autem ad Deum convertitur, et inheret propter timorem poenæ, est servilis; si ob timorem culpæ, est filialis, quia filius timet offensam patris; si propter utrumque, est initialis. (S. THOM., II, II, q. XIX, art. 2.) Licet autem priores duo timores minus perfecti sint, non tamen propterea minus utiles censendi, aut omnino negligendi sunt, cum et bonum habeant objectum, scilicet incolunitatem sui, et fructus optimos, dum et a peccato retrahunt hominem, et viam ad iustitiam, et charitatem parant, uti præter alios clare Cassianus docuit dum dixit: Est gradus cuiusdam profectus, ut, dum, vel penarum metu, vel præmiorum spe, incipimus vitia declinare, ut ad charitatis gradum transire possimus. (CASSIANUS, coll. xv, c. viii.) Hinc, et Isaias testatur: A timore tuo concepimus spiritum salutis. (ISA., XXVI, 18, iuxta 70.) Recte tamen idem Cassianus monet, in hoc timore non sistendum, sed ad illum sublimiorem timorem gradu excellentiore conscendendum, quem non penarum terror, non cupido præmiorum, sed amoris generat magnitudo, quo vel tenuem amoris formidinem offensam, atque in omnibus non solum actibus, verum verbis, at-

tonita semper pietate distendamus, ne ergo eum quantulumcumque fervor dilectionis illius intepescat. L. IX, c. XIII.

Nosse debet causas, ob quas etiam perfecti timere debeant, quas S. Bonaventura his verbis indicavit: Omnis perfectus debet timere propter tria; Propter culpam occultam, unde hoc: *Delicta quis intelligit?* et Apostolus: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* Propter sui insufficientiam, unde hoc: Non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram etc. Et propter futuram ruinam, scilicet ne peccet in futuro. (S. BONAV. in Psal. II.) Unde hoc: *Beatus homo, qui semper est pavidus.* Juxta alios ad duo præcipue capita generalia revocari possunt, nempe ad *abyssum judiciorum divinorum*, quæ tum ante hæc jam in Angelis, et præcedentibus hominibus declaravit; tum quotidiana manifestare non cessat; tum denique in particulari, et extremo omnium hominum iudicio potissimum manifestabit; de quibus proinde recte dixit S. David: *Judicia tua abyssus multa.* (Ps. XXXV, 26.) Et ad *abyssum sui nihil, et imperfectionis*, de qua abyssus recte dixit iterum Psalmista: *Abyssus abyssum invocat.* (Ps. XLI, 8.) Tali nempe ordine, ut S. Bernardus advertit, salubriter innotescit Deus, cum prius se homo noverit in necessitate positum, et clamabit ad Dominum. Ser. XXXVI, in Cant.

Nosse debet, hunc timorem nunquam deponendum esse, quantumcumque quis in sanctitate profecerit, uti præclare S. Bonaventura per sequentem similitudinem indicavit dicens: Timor Domini est sicut bonus ferrarius, vel speculator. (S. BONAV. in Diat., tit. VI, c. 1.) Sicut tempore belli non sinit dormire milites; sic timor Domini, cum sit modo tempus belli contra carnem, mundum et diabolum, non permittit dormire spiritum per delectationem, vel consensum, unde dicitur: *Beatus homo, qui semper est pavidus.* Non solum autem tempore belli debet homo esse pavidus, imo etiam tempore pacis debet esse timorosus, sicut videmus, quod magni reges, et sapientes, quamvis acta non sint in bello, nunquam tamen castra sua. De incautis dicit Apostolus: *Cum dixerint, pax, et securitas, tunc repentinus eis superveniet, interitus.* Et Ecclesiastes: *Qui timet Deum, nihil negligit:* quia nec bonum, nec malum tamquam nocivum, et bonum formidat, et nescit, si est gratum, unde dicit Job: *Verberor omnia opera, sciens, quia non parceres delinquenti.* Imo,

teste S. Augustino: Quidquid aliquid prosperum est, fratres, magis metuendum est; quæ putalis prospera, magis tentationes sunt. Naves ditiores et onustiores facilius incurunt; ac proinde magis timere debent periculum submersionis in aquis dulcibus fluminis, quam in aquis salsis, et tempestuosis maris; hæc namque validiores sunt, et majoris virtutis ad sustendendum navis onus. Quod prosperum venit, magis metuendum est.

Nosse debet, hunc timorem præcipue in custodia sensuum exteriorum versari debere, ut sapienter S. Bonaventura observavit dicens: Iste vigil, vel speculator mandati custodiri portas sensuum, quia ibi est, quasi totum periculum: sicut (ad litteram) illi qui sunt in munitione, summe custodiunt portas, cum vident castrum ab hostibus obsessum; sic spirituales viri, qui habent timorem Dei, custodiunt portas, scilicet, quinque sensuum, ne intrent inimici, timentes, quod dicitur: *Ascendit mors per fenestras nostras.* S. BONAV., l. c.

Nosse debent, nunquam suæ virtuti quemquam confidere posse; nam, ut recte S. Cyrillus Alexandrinus dixit, Nostra vis, nisi divinitus sustentetur, nulla penitus est; quid sumus, si a Conditoris nostri protectione deseramus? (S. CYRILL. ALEX., l. II, in Joa., c. XXI.) Hinc S. Leo pulchre declarat causam, et finem, ob quem Christus Dominus permisit lapsum Petri: dicens: ut nemo audeat de sua virtute confidere, quando mutabilitatis periculum, nec Petrus potuisset evadere. (S. LEO, s. IX, de pass.) Quam doctrinam egregie confirmat Mansi sequentibus verbis: Vidit S. Joannes in sua Apocalypsi casum stellarum ex firmamento cæli, quem Draco cauda sua causaverat: *Cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, et misit eas in terram.* Formemus modo argumentum, quod convincit: Si fixæ de cælo cadunt stellæ, quanto magis errantes sibi timere debebunt? Si Angeli mutantur in demones, quanto magis pervertentur illi, quos notat Apostolus, *lutea vasa portantes*, et de quibus pariter Job: *Homo natus de muliere, nunquam in eodem statu permanet.* (MANSI, di. VII, n. 8.) Unde merito S. Augustinus ad Deum clamat: Videmus multos, Domine, ex patribus nostris (quod utique sine magno tremore non recolo, sine multo timore non confiteor) ascendisse primitus quodammodo usque ad cælos, et inter sidera nidum suum collocasse, postmodum autem

cecidisse usque ad abyssos, et animas eorum in malis obstupuisse. Vidimus stellas de cælis cecidisse, ab impetu ferientis caudæ Draconis. S. AUG., c. XXX, Soliloq.

Nosse debet, ex quo fundamentum veritæ dicitur initium sapientiæ: quam veritatem sic explicat S. Thomas: Initium sapientiæ potest dici aliquid dupliciter. Uno modo quia est initium ipsius sapientiæ, quantum ad ejus essentiam; alio modo quantum ad ejus effectum; sicut initium artis secundum ejus essentiam sunt principia, ex quibus procedit ars, initium autem artis secundum ejus effectum est, unde incipit ars operari. Sicut si dicamus, quod principium artis ædificatiæ est fundamentum, quia ibi incipit ædificator operari. Cum autem sapientia sit cognitio, divinorum, aliter consideratur a nobis, et aliter a Philosophis. Quia enim vita nostra ad divinam fructualem ordinatur, et dirigitur secundum quandam participationem divinæ naturæ, quæ est per gratiam, sapientia secundum nos non solum consideratur, ut est cognoscitiva Dei, sicut apud Philosophos; sed etiam ut est directiva humanæ vitæ, quæ non solum dirigitur secundum rationes humanas, sed etiam secundum rationes divinas. Sic ergo initium sapientiæ, secundum ejus essentiam, sunt prima principia sapientiæ, quæ sunt articuli fidei, et secundum hoc fides dicitur sapientiæ initium. Sed quantum ad effectum, initium sapientiæ est, unde sapientia incipit operari, et hoc modo timor est initium sapientiæ. Aliter tamen timor servilis, et aliter filialis; timor enim servilis est, sicut principium extra disponens ad sapientiam, in quantum aliquis timore poenæ discedit a peccato, et habilitatur per hoc ad sapientiæ effectum, secundum illud EccL. I. *Timor Domini expellit peccatum.* Timor autem castus, vel filialis est initium sapientiæ, sicut primus sapientiæ effectus. Cum enim ad sapientiam pertineat, quod humana vita reguletur secundum rationes divinas, hinc oportet sumere principium, ut homo Deum reveretur, et se ei subiciat. Sic enim consequenter in omnibus secundum Deum regulabitur. (S. THOM., II, II, q. XIX, art. 7.) Brevius idipsum Paulus de palatio sic ostendit: *Placuit doctoribus nostris hoc loco mentionem esse de timore servili, qui poenam a Deo timens, cessat a culpa.* Hic timor, licet non sit sapientiæ comes, est tamen ejus initium, qui est veluti acus ingerens sapientiæ filium. At nimis credibile est, Ecclesiasti-

cum suum non variasse sermonem, sed quod, ut coeperat timorem filialem (qui ex reverentia Dei abhorret a culpa) laudare, ita nunc prosequatur. Tunc sensus est, initium, caput, fundamentum, summa sapientiæ est timor ille; Nam Hebræis initium est, *ressit*, quod caput, et summam significat. Et plane reverentia erga Deum, cujus causa culpam horremus, ea est fundamentum, et initium vita Christianæ, ea enim causatur ex nolitia, et dilectione divina. Eo enim reveremur Deum, quia agnosimus, et diligimus ejus Majestatem, quam offendere pertimescimus. *Apud Mansi disc. ix, n. 3.*

Nosse debet, quomodo defendi possit illud Davidis: Non est inopia timentibus eum; eum de facto tam multi justii inopes existant. Ad quod dubium respondet S. Thomas, sic loquens: Contingit aliquando, timentem Deum parum habere, sed non contingit eum esse inopem; inops est, qui se deficientem reputat: qui timent Deum, his contenti sunt, quæ habent. Philip. iv, ubique, et in omnibus institutus sum. (S. Thom. I. c.) Observat S. Augustinus alium Apostoli textum, I. Corinth. iv. *Usque in hanc horum esurimus, et sitimus, et nulli sumus quomodo ergo non est inopia timentibus eum?* Et dicit, quod Deus est nutritor, et medicus; medicus autem subtrahit nutrimentum infirmo, et facit esurire, et sitire, quia expedit sanitati. Ita Deus, secundum quod expedit salutem nostram, quandoque inopiam immittit, quandoque divitias confert, quandoque longitudo diem concedit, quandoque breviter addat.

Nosse debet utilem praxim hujus timoris; quæ in tribus præcipue industriis consistit. Ut magna cum discretione concipiatur; etenim vera sapientia a timore incipit, nec est sapientia spiritualis sine timore Dei; ita timor Dei sine sapientia esse non debet, ut recte advertit S. Ambrosius (S. v, in Ps. cxviii), qui et addit: Ideo Isaiam omnibus aliis donis Spiritus Sancti cum postposuisse, ut significaret, timorem Dei informari per sapientiam, instrui per intellectum, consilio dirigi, virtute firmari, cognitione regi, pietate decorari. (DEUT. xxiv, 6.) 2. Ut semper cum spe prudenter jungatur id, quod S. Gregorius a Deo illis verbis: Non accipies loco pignoris molam superiorem, et inferiorem: significatum putat; sic enim loquitur: Spes ad alta subvehit, timor autem cor inferius premit: una mola sine altera inutiliter habe-

tur. Peccatoris ergo in pectore semper debent spes, et formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si justitiam non timeat: et incassum meruit, qui non confidit. (S. xxviii, mor. c. xi.) Hinc Gloss in cit. locum ait: Qui prædicat peccatori, tanta dispensatione prædicare debet, ut non relicta spe timorem subtrahat, nec subtracta spe timorem relinquat. 3. Ut pietatis exercitio fructuosum, et efficacem timorem faciat; qualis enim est iste timor, inquit, S. Gregorius, si cum eo pietas non est? qui enim misereri proximo ignorat, qui compati ejus tribulationibus dissimulat, hujus timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, qui non sublevatur ad pietatem. *Ho. xix, in Ezech.*

CONCEPTUS PREDICABILES.

QUALITAS. — Ex occasione thematis: *Venite Filii, audite me: timorem Domini docebo vos* (Ps. xxxiii, 42.) explicari potest natura timoris, eumque in finem servire potest descriptio timoris, quam Sallianus in insigni suo de timore Dei tractata affert, dam ait: vultum ejus ad severitatem magis, quam hilaritatem, fuisse compositum. Deinde in thiaræ Pontificiæ lamina cærulea nomea ejus aureis litteris esse exaratum hoc fere sensu: Timor Dei justitiæ diviniæ proles. In suprema vero parte thiaræ gemmam splendidissimam, ejus nomen severitas erat, fuisse inspectam. Ad humeros jacuisse, et ad utrumque brachium pependisse spirillum hyssinum, et purpurei coloris, linguæ igneis inspersum, eum hoc eloquio: Semper ardet, et nunquam consumit. Promissam cæsariem utrinque in cincinnos crispantem hæc verba inuixa habuisse: Periculum seges. In binis auribus duas gemmas, quarum altera Inferni, altera Mortis meditatio dicebatur, fuisse pendulas. In toga rasili violacei coloris, ultionis exemplum dicta, Angelorum e cælo pulsorum historiam eum fuisse depictam, ad cujus limbam sententia Judicis: *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et Angelis ejus, erat descripta.* In sinistra manu hanc sententiam scriptam tulisse: *Judicia Dei, abyssus multa.* In dextra scipionem, spes veniæ, dictum. Denique pallio, quod pretioso vellere fulciebatur, et diffidentia sui dicebatur, hanc in ora sententiam continuisse: *Beatus homo, qui semper est pavidus.* Quæ omnia proin-

paulo clarius, sed succincte, explicata, amplam concioni materiam suppediant, uti videre est apud citatum Sallianum. Lib. I, c. II.

Ex occasione thematis: *Funiculus triplex difficile rumpitur*: (Ecl. iv, 12.) explicari potest, quomodo Deus per triplicem timorem, servilem scilicet, mercenarium, et filialem, velut triplicem funiculum, homines ad se trahat, sibi que artissime conjungat. Quem in finem quivis horum timorum separatim explicari, ejusque natura, et utilitas, ac praxis ostendi potest, ita tamen, ut efficaciter auditores excitentur ad filialem timorem cæteris præferendum, et reliquos duos non nisi in subsidium, si forte charitas refrigeret, retinendos: quod ipsum, ut facilius obtineatur, filialis timoris præ aliis præstantia ostendatur.

NECESSITAS. — Ex occasione thematis: *Per timorem omnis declinat a malo*: (PROV. xi, 47.) insistatur similitudini, qua S. Chrysostomus timorem militi armato comparavit ante fore domus vigilantem, neminemque, qui domino nocere possit, admittenti. In prima ergo parte ostendatur, quam graves insidias moliantur homini: caro, mundus, et diabolus, quamque magnum ab his periculum evitis imminet, vitæ non tam temporalis, quam æternæ amittendæ. In secunda parte demonstratur, quam fortiter hostes omnes timor Domini repellat, carnem quidem timore supplicii æterni: mundum vero spe melioris substantiæ, et præmii æterni: diabolum denique per metum tam bono, et omni amore dignissimo Deo, quem demon tam turpiter contempsit, et deseruit, displicendi.

Ex occasione thematis: *Ostendam vobis, quem timeatis*: (LUC. xii, 5.) ostendatur, quam merito Deus solus, et præter eum neminem alius, sit timendus. Nimirum 1. Quia per omnipotentiam est invincibilis, juxta illud Jobi: *Quis restitit ei, et pacem habuit?* (JOB. ix, 4.) 2. Quia per omniscientiam suam est infallibilis, juxta illud Jeremiæ: *Ego Dominus scrutans cor, et probans renes.* (JER. xvii, 10.) 3. Quia inflexibilis per justitiam, juxta illud Ecclesiasticus: *Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.*

Ex occasione thematis: *Quis non timebit te, O Rex Gentium?* (Ecl. xi, 3.) explicentur cause timendi; nempe 1. Supra se, Deum justum, et accuratissimum Judicem, de quo

non immerito dixit S. Job: *Semper quasi tumentes fluctus timui Deum.* (JOB. xxxi, 23.) 2. Infra se, gehennæ horribile barathrum infernalibus flammis accensum, et nostris peccatis castigandis præparatum. 3. Retro nos peccata præterita, et vitam, eheu in secleribus exactam. 4. Ante nos, pericula committendorum peccatorum, et tot miserabiles lapsus Angelorum, et hominum. 5. Intra nos, naturam corruptam, et ad omne malum pronam. 6. Extra nos, hostes validissimos diu nocturne insidiantes, et in supremum exitum pertrahere molientes. Vide omnia fusius apud Fabrum explicata videri possunt conc. 1, in Dom. 15, post Pentec.

Ex occasione thematis: *Acceptit autem omnes timor*: (LUC. vii, 16.) potest alter ostendi, quam multas, et graves causas timendi Deum habeamus. Nempe 1. Propter ipsius omnia cernentis aspectum, quo olim S. Ephrem impudicam mulierculam ad seculum invitamentem averit. 2. Propter scandala, et laqueos ubique obvios, de quibus Isaias dixit: *Qui fugerit a facie formidinis, eadet in foveam*: et qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo. (ISA. xxiv, 18.) 3. Propter incertitudinem salutis, de qua S. Paulus dixit: *Cum metu, et tremore salutem vestram operamini.* (PHIL. ii, 12.) 4. Propter ultimum eum mortem conflictum, a quo pendet beata, vel infelix æternitas: de quo merito dixit S. Augustinus: *Væ mihi misero, cum venerit dies judicii, et aperti fuerint libri conscientiarum, cum dicetur de me: Ecce homo, et opera ejus. Quid faciam tunc, Domine Deus meus, cum cæli revelabit iniquitatem meam, et adversum me terra consurget?* Ecce nihil respondere potero, sed demisso capite præ confusione coram te stambo trepidus, et confusus. (CAP. xxix, Medit.) Vide hæc omnia fusius apud Fabrum in Auctario them. 5, in Dom. xv, post Pent. explicata.

UTILITAS. — Ex occasione thematis: *Noli timere, fili mi, pauperem quidem vitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum*: potest ostendi, qualia bona per timorem Dei obtineantur. Et 1. quidem bonum utile seu divitiæ; non enim est inopia timentibus eum. Divites quidem egervunt, et esurierunt, inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono. 2. Bonum honestum, seu honorem, et gloriam: sic enim testatus est S. David dicens: *Beatus vir, qui timet*

Domini : in mandatis ejus volet nimis. Gloria et divitiæ in domo ejus. (Ps. xxx, 10.) Hinc, et Judith dixit : Qui timent te, magni erunt per omnia; quod et ipsamet aliunde experta est. 3. Bonum *delectabile* : juxta illud S. Davidis testimonium : Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te; ut adeo vere dixerit nonnemo. Si est gaudium in hoc mundo, hoc utique possidet puri cordis homo. (THOM. I. II, c. IV, § 2.) Vide Fabr. conc. VII, in Dom. XVIII, post Pent.

Ex occasione thematis : *Eccæ sagitte intra te sunt* : potest ostendi, timorem Domini esse certum signum prædestinationis, eumque in finem narrari 1. pactum, quod Jonathas cum Davide fecerat, ut scilicet si diceret : Eccæ sagitte intra te sunt : (I. Reg. XX, 20.) per hoc colligeret, se esse gratiam apud regem consecutum. 2. Probat, hoc jusdum de sagitta timoris divini dici, idque tum per testimonia S. Scripturæ, tum SS. Patrum, tum quotidiana experientia confirmatur. Vide Drex. in Zodiaco signo XI.

Ex occasione thematis : *Timor Domini expellit peccatum* : ostendatur timorem Domini esse efficacissimum medium ad vitanda peccata; eum in finem narretur 1. quod supra § 6, n. 4, de herba P. Arazii narratum est. 2. probetur merito tali herbe timorem Dei comparari, quia impellit ad prærita peccata per ponitentiam expianda : ad præsentia per detestationem sinceram, et confessionem delenda : ad futura per prudentem cautelam devitanda; ut adeo vere S. Bernardus dixerit : In veritate didici, nihil esse æque efficace ad gratiam divinam promerendam, retinendam, recuperandam, quam si omni tempore inveniamur coram Deo non alie sapere, sed timere. S. XLIV, sup. Cant.

Ex occasione thematis : *Timentibus Dominum bene erit in extremis* : (Ecl. I, 13.) ostendatur, quam bene sit futurum timentibus Deum. 1. *Ante mortem*, dum non erit ei inopia, nec occurrent mala, S. Scriptura teste. 2. *In morte*, propter conscientiam vitæ laudabiliter transactæ. 3. *Post mortem*, ubi propter fidelitatem audit jucundissimum illud elogium : Euge serve bone, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

Ex occasione thematis : *Dominum Deum tuum timebis, et illi soli servies* : (DEUT. VI, 13.) probetur, timorem Dei esse ducem fide-

lissimum, et peritissimum, qui per tres vias perfectionis celerrime, et tutissime ducit; et 1. quidem per *viam purgativam*; quia per timorem declinat omnia a malo, dum scilicet ipsam etiam peccati radicem, conceptiscentiam, tollit. 2. per *viam illuminativam*; cum semper a SS. Patribus instrumentum aptissimum ad virtutes comparandas sit judicatus. 3. per *viam unitivam*; quatenus introducit charitatem, per quam homo arctissime unitur Deo, ut ex testimoniis supra citatis patet.

ALII CONCEPTUS.

NECESSITAS. — Hebræi egressi ex mari rubro omnino illasi, viderunt Ægyptios mortuos super litus maris, timuitque populus. Videtur rationi congruentius fuisse, si populus Hebræus affectum jubili, et triumpho excitasset, videns se e manibus inimici ereptum, a dura servitute liberatum, hostem vero et persecutorem suum divinitus extinetum, denique justissimam vindictam injuriæ Deo illatæ a Pharaone; cur igitur timuit populus? Respondetur, quod anima quæ pluribus agnoscit se a Deo dotatam esse beneficiis, eo magis semper sibi timere debeat, ne ingrati tudinis incurrat notam. Præterea timerunt, videntes punitionem istorum rebellium, timere poterant, severiori se fore muletandos poena, quam si Deum offenderent. MANST, d. VIII, n. 8.

Jusserat pierrissimus Salvator noster servis et famulis illis, qui ministrabant conviviis in nuptiis Canæ Galilææ : *Implete hydrias aqua* : intendebat nimirum Dominus hydrias has adimplere generoso vino, ac disposuit eas prius repleti aqua, per quam S. Bernardus intelligit timorem Dei, et per vinum amorem; quidnam vero hoc indicetur mysterio, statim declarat, dicens : Incutite metum, et spiritu timoris non tam vasa, quam corda, replete, quia, ut ad charitatem perveniant, intrandi sunt a timore, ut dicant et ipsi : A timore tuo concepimus et parturivimus spiritum salutis. S. BERN. *serm. de nuptiis Galilææ*.

Thomas Villanovanus in expositione moralis illius textus S. Luce : *Intraivit Jesus in quoddam castellum etc.* per castellum illud intelligit animam hominis, in quam intrat Salvator noster, eamque tamquam locum munitionum inhabitat. Adaptat deinde singula castelli hujus munimenta, eorumque mania

singulis virtutibus. At timori Dei qualem assignat stationem, aut officium? Talis sane obtingit ei officii ratio, talis statio, a qua dependet salus ejus maxima : Habeat, inquit, de hoc animæ castro rigidum janitorem, timorem Domini, qui omnes violentos appetitus, etiam sensuales, in hoc ostium irruentes, facile jugulet, disperdat. Inutiles plane sunt cujuscumque castelli, aut arcis etiam munitissimæ circumvallationes, aggres, inutilis quævis annona, generosa militum audacia, inutilis quoque gubernatoris peritia, et experientia, ad defensionem cujuscumque munimenti, si is, qui tenet claves portæ, non est fidelis : Ast timori Dei adscribitur custodia talis situs, et loci, quem custodiri permagni interest, eaque officii ratio et attribuitur, ut ejus nobis intimetur necessitas, et utilitas; ergo de anima, quæ a multis obidetur tentationibus, et assultibus hoc idem asserere possumus, quod si timor Dei cordis portam bene custodierit, et clausam tenuerit, de nullo sibi timere debeat. Unde bene ait S. Joannes Climacus : Fieri non potest, ut qui vere Deum timet, timiditati sit obnoxius, cum ipse dixerit, nullum præter ipsum timendum. S. THOM. DE VILLAN. *conc. IV, de assumpt.*

Job. c. XXIX, legitur : *Si ridebam cum servo meo, non credebat. Quid existimatis sanctum virum tali modo loquendi voluisse inferre? Interrogemus D. Gregor. qui fuit fidelissimus hujus libri interpres : Ridere etenim Dei est, respondet ille sanctorum vias prosequenti favore prosperari, sicut de iis quoque per usum dicitur, quos in hoc sæculo felicitatis blandimenta comitantur arripit illis tempus, sed electi quique, quamdiu in hac vita sunt, securitatis sibi confidentiam non promittunt, horis enim omnibus contra tentamenta suspecti, occulti hostis insidias metuunt; nam sæpe multis grave periculum incauta securitas facit. In exemplum producit S. Paulum : Quis non credidisset, eum in portu tunc exiitisse securum, quando aliquoties jam attingerat littora cæli, raptus in paradysum? *Vas electionis est mihi iste?* timebat enim, et tremebat : *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum : Castigo corpus meum, et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis predicaverim, ipse reprobus efficiar.* Ecce arrendenti sibi divinæ gratiæ (verba sunt Gregorii M.) jam credit per spem, et nec dum tamen credit per securitatem. Consilium hoc nobis suggestit S. Au-*

gustinus libro, cui titulus de sancta virginitate : Noli, inquit, altum sapere, sed time, ut homo nec de suorum peccatorum defensione, nec de justitiæ præsumptione se extollat. Nam et ipse Paulus qui dixit : *Non enim accipitis spiritum servitutis iterum in timore;* tamen, timore comite charitatis ait : *Cum timore, et tremore multo fui apud vos.* MANST, *disc. VII, n. 20.*

ÆQUITAS. — Omnibus nota sunt verba illa prælationis : *Majestatem tuam laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates;* totum oppositum videbatur asserendum, videlicet quod Angeli (qui sunt servi infimi ordinis) deberent tremere, et non Potestates, quæ sunt spiritus sublimioris ordinis, majorique gaudent lumine, ac cognitione Dei : experientia compertum est, hic in mundo famulos, et servos inferioris conditionis majorum habere timorem, quam alios Principi familiarissimos, ita est; at in Deo non militat hæc regula, quia quo plus aliquis proficit in lumine, et notitia Dei, divinorumque attributorum, tanto magis etiam, quæ cognoscit illum omni servitio, et obsequio dignum crescit in eodem timor, ne illum offendant, crescit timor reverentialis; ideoque Dominationes, quæ Angelos superant in lumine, et cognitione Dei, dicuntur adorare Deum : Potestates vero, quæ in eadem cognitione excellentiores adhuc sunt, et superant Dominationes, dicuntur tremere, *Idem disc. VIII, n. 4.*

In libro Levitici legitur de oblatione, sive holocausto, quod offerebatur pro expiando peccato : *Non mittet in eam leum, neque thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.* Videbatur potius adhibendum incensum ad tollendum, vel mitigandum fetorem, qui ex sordibus peccati prodire solet : cur igitur prohibitum fuit incensum? Rationem hujus reddit Abulensis : Causa est, ait, quod thus, quia boni odoris est, significat acceptationem divinam, et qui pro peccato sacrificium offert, non debet securus esse de acceptatione. Quamvis interdum existimemus nostræ partii, et officio nostro nos satisfacisse pro peccati detestatione : attamen nequaquam securi esse debemus : *Nihil mihi conscius sum;* dicebat S. Paulus : *sed non in hoc justificatus sum;* et qualem hujus adducebat causam? *Qui judicat me, Dominus est, nescimus, an Deus acceptet hoc sacrificium. Abulens. qu. VI, in hunc loc.*

UTILITAS. — Lex illa, quæ in Levitico

prescribit matribus purificationem post partum, consideratione digna est : *Somet duos turtures, vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, et alterum pro peccato.* Turtures, uti et columbae, sunt aves timidae, et istae praecipiantur offerri Deo in holocaustum, et pro peccato; quia ad purificandas animas nostras a peccato timor optimum, et efficacissimum medium est. Joannis Cassiani doctrina est : Principium nostrae salutis, ejusdemque custodia, timor Domini est; per hunc enim, et initium conversionis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia, ab his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. *Cassian. l. IV, instit. xxxv.*

Enumerat Propheta Isaias c. xi, septem dona Spiritus S. ac ultimo loco ponit timorem : *Requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiae, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiae, et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini.* Verum si timor Dei aedificii spiritualis animae fundamentum est, et hunc in finem illud primo jaciendum, et insuper certum est, quod *initium sapientiae timor Domini*, cur igitur Propheta ultimum ei assignavit locum? Respondet Petrus Cellensis : Quasi custos super innumerabiles Gazas; sic timor Domini in ultimo Charismatum ponitur, ad conservandas incomparabiles gratias. *MANST. dis. vii, n. 4.*

Ecclesiasticus hanc insinuat similitudinem : *Radix sapientiae est timere Dominum.* Quaeenam proportio inter timorem Dei; et radicem? Audite Hug. Gard. Sicut radix in profundo terrae est, sic timor Domini in profundo humiliatis tenet hominem; quanto altius crescit arbor, et ramos suos attollit versus caelum, quo plures etiam profert fructus, tanto profundiores jacit radices sub terra. Et hoc Ecclesiasticus nobis insinuare intendebat, quod nimirum simul tamquam arbores lignum quod plantatum est secus decursus aquarum : quo altius consurgimus caelum versus, meritis ac fructibus bonorum operum praediti, tanto magis nos deprimamus oportet, adjiciamus, vilipendamus, semper timeamus, ac tremamus ne esse est. Quomobrem S. Hieronymus monachos exhortabatur hisce verbis : Numquam tanta est humana fragilitas, et quanto magis virtutibus crescimus, tanto magis timere debemus, ne de sublimibus corruamus. Unde et sententia S. Paschasi propositio nostro accommodata est : Tunc maxime pertimescendum est,

cum virtutibus, et miraculis super nos elevamur. Tunc vel maxime nobis timendum est, quando secundum discursum humanum non videtur aliquid instare, quod timendum sit; tunc videmus instare lunae mutationem, quando est in sua plenitudine luminare, quod minuitur in consummatione. S. Hieron. in *Reg. Monach.*

Pluribus videtur esse paradoxon, quod per viam timoris possimus inimicum superare, quia, ut docet experientia, in arte militari timor est causa perendi victoriam. Audiamus Gregorium M. In via Dei a timore incipitur, ut ad fortitudinem veniatur; nam sicut in via saeculi audacia debilitatem, ita in via Domini audacia debilitatem, parit, et sicut in via saeculi timor debilitatem, ita in via Domini timor fortitudinem, gignit, Salomone attestante, qui ait : *In timore fiducia fortitudinis.* S. GREG. I. II, mor. xxxiii.

DIGNITAS. — Aiunt Hebraei, cum inter caetera scriptae Salomonis, quae antiquatae sunt, nec in memoria duraverunt, et liber Ecclesiasticus obliterandus videretur, eo quod vanas asserat Dei creaturas, et totum putaret esse pro nihilo, et cibum, et potum, et delicias transeuntes praerferret omnibus; ex hoc uno capite meruisse auctoritatem, ut in divinarum voluminum numero poneretur, quod totam disputationem suam, et omnem catalogum suum, hac quasi coarctaverit, et dixerit, finem sermonum suorum auditu esse promptissimum, nec aliquid in se habere difficile, scilicet, Deum timeamus, et ejus praeccepta faciamus, ad hoc enim natum esse hominem, ut Creatorem suum intelligens veneretur, eum, et meruat honore, et opere mandatorum. S. Hieron. in *Eccles. c. ult.*

JUCUNDITAS. — S. Bernardus observat, in nuptiis Canae Galilaeae celebratis vinum miraculose a Christo Domino procreatum, quod praefigurabat internam animae timentis laetitiam; hoc enim vinum ita disposuit Dominus, ut hauriretur ex hydris purificationis; Bonum vinum non ex vinea impuritatibus, sed ex hydra purificationis, hauritur. Quo magis mundabitur, et purificabitur vas conscientiae, eo plus etiam accrescet vinum spiritus, et jubilii interni. Notat idem Sanctus sermone sequenti, S. Paulum prius dixisse : *Justitia, et pax deinde, et gaudium in Spiritu Sancto.* Attendis, et intendis, quia gaudium in fine est : prosequitur deinde sermonem :

prius est, justitiam facere, inquirere pacem, et prosequi eam, et sic demum apprehendere gaudium, imo a gaudio comprehendere. S. BERN. s. I, de verb. Ap. c. Rom.

Legimus in Genesi, mandatum Dei datum Abramo, ut in holocaustum offerret Deo unicum suum filium, indicavit insuper ei locum, ad quem tendere deberet : *Vade in terram visionis.* Quid hoc indicatur mysterio, quod ei praescribitur, ac limitetur situs, et locus Sacrificii? An non sufficebat sacrificium? Ad quid haec circumstantia? vade in terram visionis. Respondet, et exponit Oleaster, ut Abrahamum stimularet ad ejusmodi opus heroicum, apposuit ei sanetum suum timorem. Verum posset mihi objicere : Isaac idem est, et sonat, quod risus : *Risum fecit mihi Deus*; quod si igitur hic mactandus est, timor repellat risum, et omne gaudium. Respondetur, Deum non voluisse eum mactari, et offerri, sed disposuisse, ut vivus remaneat, eum majori Abrahami gaudio, et jubilo, veluti postea declaravit : *Nunc cognovi, quod timeas Deum.* Quotiescumque nos Dei timore stimulat d'positi sumus ad sacrificandum arietem, nimirum ad mortificandos, et reprimendos effraenes, inordinatosque appetitus nostros, nostrisque nos privamus deliciis, et mundanis illecebris, Deus corda nostra vera, solidaque replet laetitia : *Timor Domini dilectabit cor*; vivus remanet Isaac, nec non verum a Deo nobis communicatur spiritus, et devotionis gaudium. *MANST. disc. xii, n. 4.*

MISCELLANEA.

QUALITAS. — Inter alia, quae erga Sponsam suam Sponsa olim in Cantibus Salomonis ostendit affectus mutui indicia, istud non postremum erat, quod eundem inter ubera sua commemorari dixerit, per quae ubera Gradus timorem, et amorem, quibus, et majestatem ejus, et bonitatem amplectitur, et veneratur, intelligit. *Gran. in loc. com. f. 684.*

Quam magnum a nobis timorem, et reverentiam Dominus exigit, declarat ingenus ille apparatus ignis, et fumi, et sonitus baccinae, quo Deus legem Hebraeis tulit, hinc Moyses perterritis populo dixit : Nolite timere; ut enim probaret vos, venit Deus, et ut terror illius esset apud vos. *Ibid.*

Sigismundus Imperator, cum quaestio forte mota esset : praestaret ne amari potius,

quam timeri reges? suam ipse sententiam aperiens dixit : Superi amari volunt, ac timeri, ita et Reges; neque enim ames, nisi timeas. *Exod. xv, Beirl. them. 3, in fest. Purif.*

NECESSITAS. — Recte quidam timoris divini necessitatem explicans cecinit.

Non metuendi.
Causa timere Deum : quem quisquis non timet
(unum,
Omnia jure timet.

S. PAULINUS, natal. viii.

Inter alias timendi causas non immerito una ex praecipuis creditur peccatorum quorundam occultissima natura, quae sicut lima nullo edito signo etiam ferrea corda exedit, et inadverteat corruptit, cuius rei gratia Propheta dixit : Delicta quos intelligit? *GRAN. loc. tem. f. 686.*

UTILITAS. — Qui insidias timet, in nullas incidet : nec cito perit ruina, qui ruinam timet : Semper enim metuendo sapiens vitam malum; nam initium quamvis humilem docti est meture, juxta illud :

Parva necat morsu spatiosum vipera tanrum
Causa pusilla nocet, sapiens sibi noxia vitat.
A cane non magno saepe lenetur aper.

Senec. in *Sen. or.*

Stultum est timere, quod vitare non possit. Tutissima res est, nihil timere praeter Deum. Timidum non facit animum, nisi reprehensibilis vitae conscientia mala. *Seneca in prov.*

Timor, sicut modestiae cognatus est; ita familiaris est sapientiae, quia mentem componit, et humiliat. *CICER. in Tusc. xcix.*

Expediit multo bene timere, quam male fidere. Et utilis est, ut homo se infirmum cognoscat, et fortis existat, quam fortis videri velit, et infirmus emergat. S. AUG. de *singul. Cler.*

Quidquid fieri potest quasi futurum cogites. Circumspicienda duo sunt, et fugeri timor, et veteris incommodi memoria : hoc ad me jam non pertinet, illud nondum :

Grata superveniet, quae non sperabitur hora.
Senec. xix. epist.

AXIOMATA.

Animus, vereri qui scit, tuto scit aggredi.
Buchlerus V. metus.

Poenam praeventit poene metus. *Publius Ibid.*

jacturam cuiuspiam rei caducæ, aut alium casum ærummosum, concipitur, de qua loquitur S. Paulus, cum ad Thessalonicenses scribit: Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri, qui spem non habent. (I. *Thess.* IV, 41.) Spiritualis et bona est, quæ propter, et secundum Deum concipitur: atque, ut Rodriguez notat, ex quatuor causis oritur: 1. *Ex peccatis propriis*, de qua S. Paulus dixit Corinthiis: Gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad penitentiam. (II. *Cor.* 9.) Contristati enim estis secundum Deum; quæ enim secundum Deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur: 2. *Ex peccatis alienis*: quemadmodum S. David de seipso fatetur: Tabescere me fecit zelus meus, quia oblitus sum verba tua inimici mei. (*Ps.* CXVIII, 39.) 3. *Ex perfectionis desiderio*; juxta illud Christi: Beati, qui esuriunt, et sitiunt, iustitiam quoniam ipsi saturabuntur. 4. *Ex dilectione Beatitudinis*; qua tristitia iterum correptus S. David exclamabat: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. *Ps.* CIX, 5.

azor, alio quoque modo dividi tristitiam, scilicet in *luctum*, qui est tristitia ex ejus, qui charus fuerat, acerbo interitu concepta: *Mœrorem*, quæ est tristitia stabilis: *Ærumnam*, quæ est tristitia laboriosa, et diuturna: *Dolorem*, quæ est tristitia torquens, et crucians: *Lamentationem*, quæ est tristitia cum ejulatu *Sollicitudinem*, quæ est tristitia cum cogitatione: *Molestiam*, quæ est tristitia permanens: *Afflictionem*, quæ est tristitia cum vexatione corporis, et *Desperationem*, quæ est tristitia omni rerum meliorum expectatione carens. *Azor.* to. I, l. III, c. XIII, q. 4.

EFFECTUS. — Primus est, *obscuratio ingenii* ob spirituum obtenebrationem, et viam per objectum dolorum omnes animæ vires occupantur, quominus se ad operationes ingenii extendere possint.

Secundus est, *aggravatio inclinationis naturalis*, quod minus bono, ad quod propendit frui queat.

Tertius est, *transmutatio corporalis, natura contraria*, qualenus scilicet naturalis motus cordis, et sanguinis vitalis diffusio impeditur.

Quartus est, *debilitatio operationis*: quia, quæ cum tristitia, et contra voluntatem fiunt, minori cum diligentia, et alacritate perficiuntur. S. THOM. I, 2, q. 17.

AUCTORES.

- Jacobus Salianus de Timore Dei.
 Petrus Sanchez in regno Dei.
 Jacobus Alvarez to. II. l. III, p. 2, c. IV, § 3.
 Ludovicus Granatensis in locis communibus. fol. 679.
 Theophilus Bernardinus de bono perseverantia l. V, c. 1, et seq.
 Joannes Buseus in Viridario V. eodem.
 Bernardinus Rosignolius l. I, de act. virt. c. XVII.
 Alphonsus Rodriguez p. 4, de perfectione tr. 3, c. XIII, et XV.
 Laurentius Beilinek them. 3, in festo Purif.
 Mathias Faber conc. 1, in Dom. 43, post Pent. et conc. VII, in Dom. 48, post Pentecost. Item in auctario them. v, in Dom. XV, post Pent.
 Jacobus Marchantius in horto Pastorum tr. XII, lect. VII, prop. 4, et seq.
 Josephus Mansi Bibl. Mor. tract. XXXIII.

TRISTITIA.

QUOAD ESSENTIAM.

DEFINITIO. — Est apprehensio disconvenientiæ in appetitu intellectivo, vel volitivo, nobis nolentibus eventientis. (*Langius in Pol. van.*) Vel, ut Valentia clarius describit, est passio, per quam appetitiva cum quadam perturbatione (intelligendo per hanc, amaritudinem quamdam vitalem ex præsentia mali, quod odio habetur, et vitari nequit exortam), et inquietudine exceratur malum jam præsens secundum rem, vel saltem secundum apprehensionem. (*Valent. q. 6, dub. 1.*) Unde tristitia, seu dolor stricte acceptus, non est formaliter ipsa actio disconveniens subjecto, ut communis vulgi habet opinio, sed est actus ipsius appetitus, malum averstantis.

DIVISIO. — Dividitur in *bonam et malam*; seu, ut Alphonsus Rodriguez post S. Leonem papam, et Cassianum vocat, *Mundanam et Spiritualem*. Mundana, seu mala est, quæ ob

EX. S. SCRIPTURA.

QUALITAS. — Dormitavit anima mea præ fatidio. *Ps.* CXVIII, 28.

Cor pravum dabit tristitiam, et homo peritus resistet illi. *Ecc.* XXXVI, 42.

FUGA. — Tristitiam non des animæ tuæ, et non affligas temetipsum in consilio tuo. *Ecc.* XXXVI, 22.

Tristitiam longe repelle a te; multos enim occidit tristitia, et non est utilitas in illa. *Job.* 45.

Noli esse pusillanimis in animo tuo. *Job.* VII, 9.

Ne dederis tristitiæ cor tuum, sed repelle eam a te, et memento novissimorum. *Job.* XXXVIII, 21.

DAMNUM. — Omnis plaga tristitia cordis est. *Ecc.* XXV, 7.

Mæror in corde viri humiliabit illum, et sermone bono lætificabitur. (*Prov.* XII, 25.)

Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi deiecit spiritus. *Ibid.* XV, 42.

Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccet ossa. *Ibid.* XVII, 22.

A tristitia festinat mors, et cooperit virtutem, et lædit cervicem tristitia cordis. *Ecc.* XXXIII, 49.

Non est sensus, ubi est amaritudo. *Ibid.* XXI, 45.

EX SS. PATRIBUS.

TRISTITIE BONÆ UTILITAS. — Muletatus est quispiam pecunia? tristatus est, multam non emendavit. Filium quis amisit? doluit, mortuum non resuscitavit. Flagellatus est quis? doluit, contumeliam non revocavit. In morbum quis incidit gravissimum? doluit, morbum non sustulit, sed difficiliorem reddidit. Vides, horum nulli prodesse tristitiam. Peccavit quis? tristatus est, peccatum delerit, dissolvit debitum. S. CARYS. *hom.* v, ad *popul.*

Illa (scilicet bona tristitia) obediens est, affabilis, humilis, mansueta, suavis, ac patiens, utpote ex Dei charitate descendens, habens in semetipsa omnes fructus Spiritus sancti; hæc vero (nempe tristitia mala) aspera, impatiens, dura, plena rancore, et mœrore infructuosa, ac desperatione penali universos fructus spirituales evacuat. CASSIAN. lib. IX, de *instil.*

TOMUS IV.

TRISTITIE MALÆ DETRIMENTUM. — Nulla res ita inebriat, ut animi perturbatio, id est, tristitia, quæ ducit hominem ad mortem; hæc abominanda ebrietas est. S. HIER. *sup. Matth.*

Ab omni contemplatione virtutum, et intuitu spiritualium sensuum dormitat anima, quæ perturbationis hujus zelo fuerit sauciata. CASSIAN. l. X, c. IV.

Tristitia spiritus orationes explorare cum solida cordis hilaritate non permittit, non sacerarum lectionum sinit remediis incubare; tranquillum quoque ac mitem fratribus esse non patitur, et ad cuncta operationum vel Religionis officia impatientem, et asperum reddit. S. AUG. *de gen. ad litt.*

Multos sane novimus, cum calamitate ingenti affligerentur, sibi vix a lacrymis temperasse, deinde in quosdam morbos insanabiles cecidisse, in apoplexias, inquam, ac paralyses; alios vero penitus examinatos esse cum vires ipsorum perinde, ac debile fulcrum quoddam, tristitiæ onere confrigerentur. S. BASIL. *de grat. act. ho. IV.*

Mæror, etiam absente dæmone, multa per se horrenda efficit, plurimosque eorum, qui sibi vel nexerunt laqueos, consueverunt gladius, vel fluvii se undis, vel flammis donaverunt, vel alio quovis genere perdere seipsum, sola doloris, ac mœroris vi ad ita occupandum impulsos reperimus. S. CARYS. lib. II, de *prov.*

Memoria, quasi venter est animi: lætitia vero atque tristitia quasi cibus dulcis et amarus. AUG. l. X, *Confess.*

Tristitia sæpe gravitatem cordis sequitur. GREG. l. XI, *mor.*

Tristis ex propinquo habet iram. *Idem in Part.*

FUGA. — Depone mœrorem, si potes: include, si non potes. Aut absorbendus omnis, aut premedus est dolor. Cur enim mestitiam tuam non ratio potius, quam dies, leniat? nam quod obliterata est temporis series, melius prudentia mitigabit. S. AMBR. *orat. 1. in Satyr.*

Absque illa tristitia, quæ vel pro salutari penitentia, vel pro studio perfectionis, vel pro desiderio suscipitur futurorum, omnis tristitia tamquam sæculi, et quæ mortem inferat, æqualiter repellenda est; ac sicut fornicationis spiritus, vel philagyrice, vel iræ, de nostris cordibus penitus extrudendus. CASSIAN. l. IX, *inst. c. XIII.*

Miseros nos facere poterit nemo, nisi nos